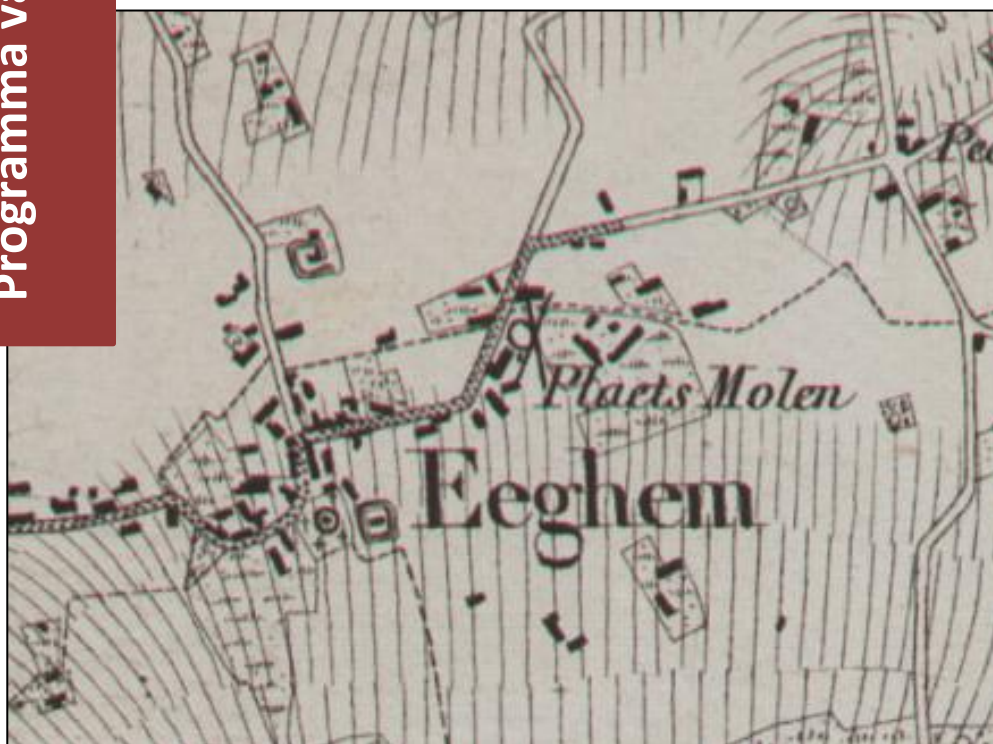

Archeologienota

Pittem Egem, Molenakker

Deel 2: Programma van Maatregelen

Inhoud

1	Administratieve gegevens	1
2	Gemotiveerd advies.....	2
2.1	Datering en interpretatie onderzoeksterrein	2
2.2	Waardering archeologische vindplaatsen	2
2.3	Impactbepaling	4
2.4	Bepalingen van de maatregelen	5
2.4.1	Kennispotentieel verder (voor)onderzoek	5
2.4.2	Volledigheid van het (voor)onderzoek	6

1 Administratieve gegevens

Algemeen

Naam site	Pittem Egem, Molenakker
Ligging	Molenakker en Sint-Germanusstraat, deelgemeente Egem, gemeente Pittem, provincie West-Vlaanderen
Kadaster	Pittem, Afdeling 2, Sectie B, Percelen 792F, 848D2 en 849T4
Projectnummer BAAC Vlaanderen	2022-0748
Reeds uitgevoerd vooronderzoek	Bureauonderzoek (2022I136)
Bewaarplaats archief	BAAC Vlaanderen

Actoren

Auteur	Ann-Sophie De Witte
Betrokken actoren	N.v.t.
Betrokken derden	N.v.t.

Plangebied

Oppervlakte plangebied	17.000 m ²
Kartering gewestplan	Woongebied (code 0100)

2 Gemotiveerd advies

2.1 Datering en interpretatie onderzoeksterrein

Op basis van de resultaten van het assessmentonderzoek kan reeds een eerste inschatting gemaakt worden van een datering van het plangebied. Op de cartografische bronnen is te zien dat binnen het plangebied gekende sporen of structuren gelegen zijn waaruit een mogelijke datering afgeleid kan worden. Het plangebied bestaat voornamelijk uit wegenis, namelijk de Sint-Germanusstraat en Molenakker. Reeds op de oudste beschikbare kaart die relevant is voor het plangebied, namelijk de Ferrariskaart (1771-1778) wordt een deel van de straat Molenakker weergegeven. Het is zeker mogelijk dat dit historisch wegtracé nog verder teruggaat in de tijd. In het midden van de 19de eeuw werd het plangebied van noord naar zuid doorkruist door een voetweg. Deze voetweg valt deels samen met de latere Sint-Germanusstraat.

Uit de resultaten van het bureauonderzoek valt helaas weinig af te leiden over de antropogene aanwezigheid binnen de rest van het plangebied. Op de historische kaarten en luchtfoto's is te zien dat het overgrote deel van het onderzoeksterrein lange tijd in gebruik is geweest als akkerland en/of weiland. Het is pas in de jaren '80 dat dit gebied verkaveld wordt en ingericht wordt als woonerf. Het is in deze periode dat de straten van de Molenakker aangelegd worden. De Sint-Germanusstraat verschijnt pas tussen 2000 en 2003.

De Sint-Germanusstraat ligt vlakbij de gemeentelijke begraafplaats. Reeds op de Ferrariskaart wordt de voorloper van de Sint-Germanuskerk afgebeeld. Deze kerk bevond zich op de plaats van het huidige kerkhof en was destijds ook reeds omringd door een kerkhof. Deze kerk gaat waarschijnlijk terug tot in de 10de eeuw. Op de orthofoto van 1971 is te zien dat de oorspronkelijke kerk verdwenen is. In 1863 werd namelijk een nieuwe kerk opgericht ten noorden van het plangebied langs de Paardestraat. Het kerkhof bevindt zich nog steeds op de locatie van de voormalige kerk.

Het kerkhof stond via een brug in verbinding met de laatmiddeleeuwse omwalde pastorie met opperen neerhofstructuur (CAI 74298). De pastorie bevond zich ten oosten van de begraafplaats en het neerhof strekte zich aan de noordzijde uit tot aan de Paardestraat.

Uiteraard kunnen binnen het volledige plangebied ook sporen aanwezig zijn uit vroegere en latere periodes. In de ruime omgeving rond het plangebied is, voor zover bekend, weinig archeologisch onderzoek uitgevoerd. In de omgeving komen voornamelijk sites voor uit de steentijd en de volle/late middeleeuwen. Vindplaatsen uit andere periodes komen minder frequent voor. Het potentieel aanwezig archeologisch erfgoed kan dus uit meerdere periodes komen. Het gebied kende echter een sterke ontwikkeling in de middeleeuwen. Het voorkomen van archeologische sporen uit deze periode is dus iets hoger.

2.2 Waardering archeologische vindplaatsen

Steentijd

Het projectgebied *Pittem Egem Molenakker* is gelegen in het interfluvium van de kustvlakte en de Leievallei, meer bepaald op de zuidelijke helling van de cuesta van Tielt. Het plateau van Tielt wordt gekenmerkt door goed gedraineerde zandleemgronden. De rivieren in de nabije omgeving zijn bovendien natuurlijke waterlopen die reeds lange tijd aanwezig zijn in het landschap en dus relevant zijn voor de inschatting van het steentijdpotentieel. Dergelijke plaatsen waren zeer aantrekkelijke

nederzettingslocaties voor jager-verzamelaars. Daarnaast komen ten oosten van het plangebied een aantal CAI-meldingen voor die betrekking hebben op steentijdvindplaatsen. Er werd heel wat lithisch materiaal ingezameld uit het mesolithicum en neolithicum. Het hoge aantal vondsten doet vermoeden deze regio een gunstige omgeving was voor jager-verzamelaars om zich te gaan vestigen. De archeologische verwachting voor de steenperiode is **middelhoog**.

Metaaltijden en Romeinse periode

Voor de metaaltijden en de Romeinse periode zijn zeer weinig historische en archeologische bronnen voorhanden met betrekking tot het plangebied. In de onmiddellijke omgeving komen geen sporen, structuren of vondsten voor die met deze periodes in verband gebracht kunnen worden. Enkel ten noorden van het plangebied werden, tijdens de opgraving aan de Paardestraat, twee paalsporen aangesneden uit de ijzertijd. In de paalkuilen werd aardewerk gevonden en één van de sporen kon gelinkt worden aan een bijgebouw. Het is echter niet omdat weinig informatie beschikbaar is en de CAI geen of weinig melding maakt van archeologische vindplaatsen voor deze periode dat ze niet aanwezig kunnen zijn binnen het plangebied. Het schijnbaar ontbreken van dergelijke archeologische vindplaatsen kan echter enerzijds een gevolg zijn van het gebrek aan systematisch archeologisch onderzoek in de regio, anderzijds is het eveneens mogelijk dat de CAI hier (nog) geen melding van maakt. De verwachting de metaaltijden worden bijgevolg **gemiddeld** ingeschat, voor de Romeinse periode is de verwachting eerder **laag**.

Middeleeuwen

Tijdens de middeleeuwen was sprake van sterke ontwikkeling en grote activiteit in de omgeving. De typerende inrichting van het landschap in de late middeleeuwen (sites met walgracht, hoeves, molens, uitgebreide perceelstructuur met heggenlandschap) getuigt van een verregaande exploitatie in de regio, waardoor sporen uit de late middeleeuwen, mogelijk vroeger, verwacht mogen worden.

Het grootste deel van het plangebied bestaat uit wegenis, namelijk de Sint-Germanusstraat en Molenakker. Reeds op de Ferrariskaart (1771-1778) wordt een deel van de straat Molenakker weergegeven. Het is zeker mogelijk dat dit historisch wegtracé nog verder teruggaat in de tijd. Het Heilig-Hartplein is gelegen in de historische dorpskern van Woubrechtgem en is reeds te zien op de Ferrariskaart (1771-1778), maar krijgt pas echt het uiterlijk van een dorpsplein op de Vandermaelenkaart (1846-1854). Opvallend is dat reeds op de 18de-eeuwse kaarten een poel afgebeeld wordt in het midden van het plein.

De Sint-Germanusstraat ligt vlakbij de gemeentelijke begraafplaats. Reeds op de Ferrariskaart wordt de voorloper van de Sint-Germanuskerk afgebeeld. Deze kerk, die waarschijnlijk teruggaat tot in de 10de eeuw, bevond zich op de plaats van het huidige kerkhof en was destijds ook reeds omringd door een kerkhof. Het is mogelijk dat het kerkhof vroeger uitgebreider was en zich uitstreckte tot binnen de contouren van het plangebied, al lijkt die kans eerder klein op basis van het historisch kaartmateriaal. Het kerkhof stond echter via een brug in verbinding met de laatmiddeleeuwse omwalde pastorie met opper- en neerhofstructuur (CAI 74298). De pastorie bevond zich ten oosten van de begraafplaats en het neerhof strekte zich aan de noordzijde uit tot aan de Paardestraat. Volgens de CAI-melding zou deze site te situeren zijn ter hoogte van de Sint-Germanusstraat.

Op basis van de CAI-gegevens en de historische kaarten kan geconcludeerd worden dat het plangebied een **hoog potentieel** heeft voor de aanwezigheid van sporen (landindelingssporen en historisch wegtracé) uit de volle en late middeleeuwen, mogelijk vroeger. Zo bevinden zich rondom het plangebied verschillende hoeves en molens die te dateren zijn in deze periode.

Nieuwe en nieuwste tijd

In de buurt van het plangebied zijn geen sites uit de nieuwe of nieuwste tijd bekend. Toch kende het gebied ook in nieuwe tijd een sterke ontwikkeling. Tot in de tweede helft van de 20ste eeuw was het plangebied grotendeels onbebouwd en in gebruik als akkerland.

In de jaren '80 ondergaat het plangebied een metamorfose. In deze periode wordt de volledige nieuwe woonwijk Molenakker aangelegd. Tussen 2000 en 2003 breidt de woonwijk verder uit met de aanleg van de Sint-Germanusstraat. Vandaag de dag is de directe omgeving van het plangebied volledig bebouwd. De verwachtingen voor sporen uit de nieuwe en nieuwste tijd zijn bijgevolg **middelhoog**.

Conclusie

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kan niet met zekerheid gezegd worden of er archeologische waarden in het plangebied aanwezig zijn. Het grootste deel van het plangebied was gedurende vele eeuwen onbebouwd en was in gebruik als akkerland/weiland. Dit veranderde pas in tweede helft van de 20ste eeuw met de uitbouw van de woonwijk Molenakker. Een deel van de straat Molenakker gaat terug tot op een historisch wegtracé dat reeds te zien is op de Ferrariskaart. Ter hoogte van de Sint-Germanusstraat bevond zich mogelijk de pastorie met opper- en neerhofstructuur.

Voor de oudere perioden (steentijden-metaaltijden-Romeinse periode-vroege en volle middeleeuwen) is er niets voorhanden wat betreft historische bronnen die relevant zijn voor het plangebied. De enige manier om hierover informatie in te winnen zou dan ook veldonderzoek met ingreep in de bodem zijn.

Het bodembestand van het projectgebied is mogelijk reeds tot op ongekende diepte verstoord door ingrepen in een recent verleden. In welke mate het bodembestand aangetast is gedurende de laatste eeuwen is niet helemaal duidelijk. Om de aan-/afwezigheid van archeologische sporen te bevestigen en om de gaafheid van het bodemarchief na te gaan, zou verder archeologisch vooronderzoek nodig zijn. Dit dient echter nog getoetst te worden aan de hand van een impactanalyse (zie verder).

2.3 Impactbepaling

Wanneer de geplande bodemingrepen worden geplaatst tegenover de archeologische verwachting kan een impactanalyse worden gemaakt.

De archeologische verwachting gaf aan dat het onderzoeksterrein een hoog potentieel heeft voor de aanwezigheid van steentijdvondsten en laatmiddeleeuwse sporen. Het potentieel op kenniswinst en dus de noodzaak voor verder archeologisch onderzoek kadert echter steeds binnen de krijtlijnen van de te verwachten schade aan en vernietiging van dit mogelijk erfgoed tijdens de geplande bodemingrepen. Wanneer deze worden geplaatst tegenover de archeologische verwachting kan een impactanalyse worden gemaakt:

- **Wegeniswerken:** De impact van de wegeniswerken op de omgeving is minimaal aangezien het een heraanleg van de verharding betreft. De huidige wegenis bevindt zich op een diepte van ca. 40 cm. De nieuwe wegkoffer zal iets dieper aangelegd worden, namelijk op een diepte van ca. 60 cm.
- **Rioleringswerken:** De RWA-leidingen hebben een diameter van 70 cm en worden aangelegd op een maximale diepte van 3,16 m onder het maaiveld. Voor de DWA-leidingen bedraagt de maximale aanlegdiepte 3,26 m. De DWA-leiding heeft een diameter van 25 cm. Voor het aanleggen van de riolering worden sleuven uitgegraven van maximaal 1 m breed.

Aangezien de bestaande riolering en nutsvoorzieningen zich onder de bermen langs de weg bevinden, bestaat de kans dat er onmiddellijk onder het huidige straatniveau nog een intact archeologisch vlak aanwezig is dat door de geplande werken verstoord kan worden. De bodem is namelijk nog niet verstoord door diepgaandere rioleringen. De gekende verstoring beperkt zich hier tot de aanleg van de huidige verharding (40 cm -mv). Onder de huidige verharding is mogelijk nog een intacte bodem aanwezig, waardoor een deel van de nieuwe verharding en de nieuwe rioleringen mogelijk in onaangeroerde grond aangebracht worden en dus een impact kunnen hebben op het bodemarchief en mogelijk aanwezig archeologisch erfgoed. Bovendien gaat het hier gedeeltelijk om een historisch wegtracé, waardoor de archeologische verwachting hoger ligt.

2.4 Bepalingen van de maatregelen

2.4.1 Kennispotentieel verder (voor)onderzoek

Naast het inschatten van de archeologische verwachting, is het belangrijk om het potentieel op kennisvermeerdering van naderbij te bekijken. Dit wil zeggen dat geanalyseerd wordt in welke mate uit te voeren onderzoek kan bijdragen tot concrete kenniswinst.

Indien er binnen het plangebied archeologische sporen of structuren aan het licht komen die dateren uit de steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd en/of de vroege en volle middeleeuwen, kan dit een grote kennisvermeerdering betekenen. In de omgeving van het onderzoeksterrein is momenteel namelijk geen of weinig sprake van dergelijke sporen waardoor de aanwezigheid hiervan als uitzonderlijk en zeldzaam gewaardeerd kan worden. Hierdoor is het potentieel op kennisvermeerdering zeer groot. Voor de late middeleeuwen en de nieuwe/nieuwste tijd daarentegen zullen de bekomen resultaten eerder een aanvulling betekenen op de reeds vergaarde kennis van soortgelijke vondsten uit deze periodes. Deze vondsten zouden een bevestiging betekenen van het vermoeden dat de regio bewoond was en geëxploiteerd werd sinds de middeleeuwen.

De archeologische onderzoeksbalans in deze regio is voorlopig zeer beperkt. Er zijn weinig vondsten gekend uit de CAI en tevens is er enorm weinig archeologisch (voor)onderzoek in de vorm van archeologische boringen, proefsleuven en opgravingen gebeurd. Verder onderzoek zou kunnen bijdragen tot de verdere ontwikkeling van de archeologische en historische kennis over Egem (Pittem).

De archeologische verwachting gaf aan dat het onderzoeksterrein een hoog potentieel heeft voor de aanwezigheid van steentijdvondsten en laatmiddeleeuwse sporen. Het potentieel op kenniswinst en dus de noodzaak voor verder archeologisch onderzoek kadert echter steeds binnen de krijtlijnen van de te verwachten schade aan en vernietiging van dit mogelijk erfgoed tijdens de geplande bodemingrepen. Wanneer deze worden geplaatst tegenover de archeologische verwachting kan het potentieel op kennisvermeerdering bepaald worden:

- **Wegeniswerken:** De impact van de wegeniswerken op de omgeving is minimaal aangezien het een heraanleg van de verharding betreft. De huidige wegenis bevindt zich op een diepte van ca. 40 cm. De nieuwe wegkoffer zal iets dieper aangelegd worden, namelijk op een diepte van ca. 60 cm.
- **Rioleringswerken:** De RWA-leidingen hebben een diameter van 70 cm en worden aangelegd op een maximale diepte van 3,16 m onder het maaiveld. Voor de DWA-leidingen bedraagt de maximale aanlegdiepte 3,26 m. De DWA-leiding heeft een diameter van 25 cm. Voor het aanleggen van de riolering worden sleuven uitgegraven van maximaal 1 m breed.

Aangezien de bestaande riolering en nutsvoorzieningen zich onder de bermen langs de weg bevinden, bestaat de kans dat er onmiddellijk onder het huidige straatniveau nog een intact archeologisch vlak

aanwezig is dat door de geplande werken verstoord kan worden. De bodem is namelijk nog niet verstoord door diepgaandere rioleringen. De gekende verstoring beperkt zich hier tot de aanleg van de huidige verharding (40 cm -mv). Echter kan verwacht worden dat de bodem onder de huidige wegenis ook tot op grotere diepte verstoord is door ingrepen in het landschap in het kader van de ontwikkelingen ter hoogte van het plangebied in de 20ste eeuw (cfr. aanleg woonwijk Molenakker).

De geplande ingrepen (wegenis- en rioleringswerken) kunnen in principe nog een impact hebben op het eventueel aanwezig archeologisch erfgoed waardoor dit beschadigd of vernield kan worden. Bij verder onderzoek van deze, mogelijk onverstoorde, zone is het potentieel op kennisvermeerdering echter quasi nihil door de beperkte ruimte. De te onderzoeken zone is namelijk te beperkt in oppervlakte, te smal/lineair om grondig onderzocht te worden. Bovendien zijn er geen mogelijkheden tot uitbreiding. Extensieve rurale vindplaatsen of nederzettingen worden in regel niet volledig gevat binnen de te onderzoeken zone. De onderzoeksresultaten zullen naar verwachting onvolledig zijn. De complexwaarde van de mogelijk (gedeeltelijk) aanwezige sites binnen het onderzoeksterrein ligt naar verwachting laag. Naar verwachting zal verder archeologisch onderzoek binnen het kader van deze geplande ingreep dus niet leiden tot nuttige kenniswinst.

⇒ Bodemingreep te beperkt in oppervlakte/omvang

⇒ Geen nuttige en/of relevante kenniswinst

2.4.2 Volledigheid van het (voor)onderzoek

Binnen het plangebied *Pittem Egem Molenakker* is geen verder archeologisch onderzoek aangewezen. Op basis van het uitgevoerde archeologisch vooronderzoek is er voldoende informatie over de aan- of afwezigheid van een archeologische site. Het kennispotentieel kon voldoende bepaald worden. Volgens de beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek¹ is verder vooronderzoek in deze zones niet aangewezen.

¹ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020 fig.3